

AANTEKENEN

AAN De Staatssecretaris van Economische
Zaken, Landbouw en Innovatie
De heer dr. H. Bleker
Postbus 20101
2500 EC DEN HAAG

VAN mw. mr. W. Zwier
advocaat
TELEFOON +31 88 253 59 89
FAX +31 88 253 59 34
E-MAIL wzwier@akd.nl

BEZOEKADRES Bijster 1
4817 HX BREDA
POSTADRES Postbus 4714
4803 ES BREDA
Nederland
INTERNET www.akd.nl

DATUM 20 maart 2012
ONDERWERP Das & Boom en SON/Staat
Duurzaam voortbestaan van de otter in Nederland
ONS KENMERK 237684.19680 wzw

Geachte heer Bleker,

Namens Stichting Das & Boom te Beek-Ubbergen ('Das & Boom') en Stichting Otterstation Nederland te Leeuwarden ('SON'), die te dezer zake woonplaats kiezen te mijnen kantore aan de Bijster 1 (postbus 4714, 4803 ES) te Breda, vraag ik uw aandacht voor het volgende.

Relevante feiten en omstandigheden

De otter (*Lutra lutra*), een soort die zowel is opgenomen in bijlage II bij het Verdrag van Bern (als streng beschermde diersoort) als in bijlagen II en IV bij de Habitatrichtlijn (als strikt beschermde soort van communautair belang), is – ondanks vele waarschuwingen – in 1988 in Nederland in het wild uitgestorven. Voor het uitsterven van de otter in Nederland zijn meerdere oorzaken aangewezen, waaronder verlies en versnippering van leefgebied, isolatie en verlies van migratiemogelijkheden, sterfte door visfinken en verkeer en waterverontreiniging met PCB's.¹ Een jaar later, in 1989, heeft de Nederlandse overheid zich tot doel gesteld een duurzame otterpopulatie in Nederland terug te brengen. De otter werd opgenomen op de doelsoortenlijst (Handboek Natuurdoeltypen, 2001) en daarmee van overheidswege aangemerkt als een van de belangrijkste indicatoren voor de natuurkwaliteit. In 2002 werd gestart met een herintroductieprogramma waarbij wilde en uit gevangenschap afkomstige otters uit Oost- en Noord-Europa werden uitgezet in de laagveengebieden in Zuidoost-Friesland en de kop van Overijssel. Vele partijen werden ingeschakeld waaronder verschillende buitenlandse autoriteiten (Duitsland, Zweden, Oostenrijk, Letland, Rusland, Wit-Rusland, Tsjechië, Polen).

Het uitzetproject is – zoals in IUCN verband wordt voorgeschreven – gepaard gegaan met wetenschappelijk onderzoek door Alterra. De onderzoeksresultaten zijn in verschillende rapporten gepubliceerd. Das & Boom en SON hebben begrepen dat Alterra recentelijk (2011) een aanvullend onderzoeksrapport heeft opgeleverd over de toekomst van de otter in Ne-

¹ Niewold, F.J.J. et al. *De otter terug in Nederland; Eerste fase van de herintroductie in Nationaal Park De Weerribben in 2002*, Alterra (Alterra rapport 852), 2003.

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 2 van 9

derland, maar dat dit rapport in afwachting van de uitkomst van de onderhandelingen tussen Rijk en provincies over het dossier natuur niet wordt vrijgegeven. Aangezien Das & Boom en SON zich, zoals hieronder nader zal worden toegelicht, ernstige zorgen maken over het voortbestaan van de otter in Nederland, verzoek ik u, voor zover nodig met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur, dit rapport zo spoedig mogelijk doch uiterlijk binnen twee weken na heden aan mij toe te zenden, althans openbaar te maken zodat Das & Boom en SON van de inhoud ervan kennis kunnen nemen.

Uit de (wel) beschikbare onderzoeksresultaten blijkt dat in de periode 2002-2008 31 otters zijn uitgezet in Zuidoost-Friesland en Noordwest-Overijssel.² De populatie binnen het uitzetgebied is gestabiliseerd rond een aantal van 55-60 dieren waarmee de draagkracht van het gebied is bereikt.³ Steeds vaker wordt melding gemaakt van otters die wegtrekken uit het uitzetgebied. Er zijn inmiddels otters opgedoken in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland, Gelderland, Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland. Onduidelijk is of hier sprake is van reproducerende populaties. Rond Doesburg is wel sprake (geweest) van reproductie. De moeder is in 2008 echter als verkeersslachtoffer teruggevonden.

Het voorgaande betekent (zeker) niet dat sprake is van een duurzame otterpopulatie die kan overleven in Nederland. De otterpopulatie in Nederland is klein en sterk versnipperd, wat betekent dat zij een grote kans heeft om uit te sterven. Uit (onder andere) het Alterra rapport "Advies over mitigerende maatregelen voor de otter in Friesland"⁴ blijkt dat deze (kleine) populatie in toenemende mate wordt geconfronteerd met een aantal bedreigingen: inteelt, verkeerssterfte, sterfte vanwege fuiken en muskusrattenbestrijding en verlies en versnippering van leefgebied waarin verbindingzones ontbreken (isolatie en migratieknelpunten). Ook de aanwezigheid van PCB's, dioxines en kwik wordt als aandachtspunt benoemd.⁵ Das & Boom en SON wijzen erop dat deze zelfde problemen in de jaren '80 hebben geleid tot het uitsterven van de otter in Nederland.

De otterpopulatie in Nederland is (vooralsnog) een gesloten populatie waarin geen uitwisseling plaatsvindt met naburige populaties in Duitsland. Uit Alterra onderzoek⁶ blijkt dat de genetische diversiteit van de Nederlandse populatie sterk tot zeer sterk is gereduceerd en dat paring tussen naaste verwanten in toenemende mate plaatsvindt, wat een negatieve uitwerking heeft op de reproductie door afnemende vruchtbaarheid van volwassen dieren en toenemende sterfte van juveniele dieren. Uit de laatst beschikbare gegevens⁷ blijkt dat nieuw geboren een steeds hogere inteeltcoëfficiënt hebben en dat op dit moment al sprake

² Lammertsma, D.R. et. al. *Advies over mitigerende maatregelen voor de otter in Friesland, Alterra (Alterra rapport 2104), 2011.*

³ Jansman, H. et. al. *De otter in Overijssel. Status en toekomstverwachting. Alterra-notitie, Wageningen, 2011.*

⁴ Zie noot 2.

⁵ Kruuk, H. (Hans) *Otters, ecology, behaviour and conservation, Effects of pollution, Oxford University Press, 2006.*

⁶ Zie noot 2 en 3; zie voorts; Lammertsma, D.R. et. al. *Kansen voor de otter in de regio Nieuwkoopse Plassen - Reeuwijkse Plassen - Krimpenerwaard. Een haalbaarheidstudie, Alterra (Alterra rapport 1822), 2008.*

⁷ Zie noot 3.

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 3 van 9

ke is van een zorgwekkende inteeltcoëfficiënt van 10% (gegevens winter 2009/2010). Dit proces zal zich, zonder verdere maatregelen, de komende jaren voortzetten. De draagkracht van het uitzetgebied is bereikt. Het aantal dominante mannetjes dat het uitzetgebied onderling verdeelt is veel lager dan oorspronkelijk werd verwacht.⁸ Otters trekken in toenemende mate weg uit het uitzetgebied. Daarbij lopen zij een groot risico vroeg of laat te eindigen als verkeersslachtoffer. In gebieden met een dicht en druk wegennet lopen de dieren bijna 100% risico op aanrijdingen.⁹ Uit de Alterra notitie "De otter in Overijssel. Status en toekomstverwachting" (2011) volgt dat het aantal dode otters dat jaarlijks wordt gemeld al is toegenomen tot ca. 15. Alterra¹⁰ geeft aan dat de locaties waar verkeersslachtoffers zijn gemeld in de jaren '70 en '80 overeenkomsten vertonen met de huidige situatie. Wanneer de huidige hoge mortaliteit van subadulte mannetjes (85%) in ogenschouw wordt genomen, is de kans dat de otter in Nederland uitsterft als gevolg van demografische stochasticiteit (toevalsprocessen m.b.t. geboorte en sterfte) volgens Alterra¹¹ ongeveer 30% in 50 jaar. Daarbovenop komt de bedreiging ten gevolge van de inteelt problematiek, zodat de daadwerkelijke kans op uitsterven van de otter in Nederland aanzienlijk groter is dan het genoemde percentage. Alterra¹² waarschuwt er in dit verband voor dat uit zoogdieronderzoek blijkt dat een 10% toename in inteelt een significant negatief effect heeft op de reproductie (aantal nakomelingen) en levensduur. Het was dus niet voor niets dat de Nederlandse vertegenwoordiger van de IUCN Otter Specialist Group, drs. ing. A.W.J.J. de Jongh, bij het rapporteren over de status van de otter in Nederland de algehele staat van instandhouding van de otter in Nederland als ongunstig beoordeelde.

Wanneer deze ontwikkelingen op hun beloop worden gelaten zijn de dagen van de otter in Nederland geteld. Desalniettemin blijkt uit de verschillende onderzoeksrapporten dat het toekomstperspectief voor de otter in Nederland gunstig kan zijn, namelijk indien op korte termijn maatregelen worden genomen om de genoemde bedreigingen weg te nemen. Concreet volgt uit de rapporten dat op korte termijn de volgende maatregelen moeten worden genomen om de otter in staat te stellen duurzaam voort te bestaan in Nederland:

- **Monitoring moet plaatsvinden waarbij onder meer de genetische samenstelling van de populatie in beeld wordt gebracht**
Volgens Alterra¹³ is het, vanwege het inteelt fenomeen, zaak om de populatie de komende jaren genetisch goed te blijven volgen, zowel binnen als buiten het uitzetgebied.

⁸ Koelewijn, H.P. et. al. *The reintroduction of the Eurasian otter (Lutra lutra) into the Netherlands, Conservation Genetics* 11 (2010)2., p. 601 - 614.

⁹ Lammertsma, D.R. et. al. *Kansen voor de otter in de regio Nieuwkoopse Plassen - Reeuwijkse Plassen - Krimpenerwaard. Een haalbaarheidstudie, Alterra (Alterra rapport 1822), 2008.*

¹⁰ Zie noot 2.

¹¹ Zie noot 3.

¹² Zie noot 3.

¹³ Zie noot 2 en 3.

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 4 van 9

Ook Koelewijn e.a. stellen in een recente (2011) publicatie¹⁴ over de herintroductie van de otter in Nederland dat het van het grootste belang is dat de vrijgelaten individuen voor een langere periode uitgebreid worden gemonitord. Op basis van de verkregen monitoringsgegevens kan namelijk de levensvatbaarheid van een nieuw uitgezette populatie worden geëvalueerd, de belangrijkste factoren die van invloed zijn op de groei van de populatie worden geïdentificeerd en de nodige maatregelen worden getroffen om te zorgen voor een duurzame otterpopulatie in Nederland. Alterra¹⁵ pleit ervoor de otter op te nemen in het Netwerk Ecologische Monitoring. Zoals u bekend zal zijn, verplicht de Habitatrictlijn er ook toe om toe te zien op de staat van instandhouding van strikt beschermde soorten zoals de otter en derhalve om te monitoren.

- **De populatie moet worden vergroot**

In het rapport "Kansen voor de otter in de regio Nieuwkoopse Plassen - Reeuwijkse Plassen - Krimpenerwaard"¹⁶ (2008) komt Alterra tot de conclusie dat wanneer er in twee gebieden 50 otters zouden zijn, de populaties afzonderlijk kwetsbaar zijn maar – op korte termijn (ca. 20 jaar) – samen wel levensvatbaar. Alterra concludeert dat een genetisch levensvatbare populatie alleen kan ontstaan wanneer er uitwisseling plaatsvindt met andere populaties. In de Alterra notitie "De Otter in Overijssel, Status en toekomstverwachting" (2011)¹⁷ wordt (eveneens) aanbevolen een tweede kernpopulatie tot stand te brengen.

Uit het Alterra rapport "Advies over mitigerende maatregelen voor de otter in Friesland" (2011) blijkt, dat er voor de otter de mogelijkheid bestaat om in Zuid-Friesland aan te sluiten op het leefgebied in Overijssel. Voorwaarde is dan wel dat de tussenliggende infrastructuur volledig wordt gemitigeerd¹⁸.

Een tweede kernpopulatie dient te worden gerealiseerd in een geschikt gebied dat vrij is van bedreigingen, zoals PCB en dioxine verontreinigingen, waarin het gebruik van stopgrids verplicht is en waarin aanvullende mitigerende maatregelen ter hand genomen worden. Een eerste aanzet hiertoe is gegeven in Friesland. Het ligt dan ook voor de hand dat de tweede deelpopulatie in Friesland gerealiseerd zal worden rondom Sneek, in de Deelen, de Alde Feanen, de Leyen, het Bergumer meer en de Grote Wielen.

Een metapopulatie van 2x50 dieren is echter nog niet voldoende om inteeltdepressie te voorkomen. Hiervoor dient de otter een groter verspreidingsgebied te hebben.

Het moet dus voor otters mogelijk worden gemaakt om veilig over grote afstanden te kunnen migreren, zodat op termijn uitwisseling kan ontstaan met naburige populaties in Duitsland. Zolang geen uitwisseling tot stand komt met naburige populaties, dienen genetisch niet verwante dieren bijgeplaatst te worden.

¹⁴ H.P. Koelewijn e.a., "A Demo-Genetic Analysis of a Small Reintroduces Carnivore Population: The Otter (*Lutra Lutra*) in the Netherlands", *International Journal of Ecology*, Volume 2011, article ID 870853, September 2011, p. 1, 6.

¹⁵ Zie noot 3.

¹⁶ Zie noot 9.

¹⁷ Zie noot 3.

¹⁸ Zie noot 2.

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 5 van 9

- **Het leefgebied moet worden vergroot, verbindingzones moeten worden gerealiseerd, ontsnipperende en mitigerende maatregelen moeten worden genomen**
Een logisch gevolg van de uitbreiding van de populatie is dat otters zich verspreiden naar gebieden buiten het uitzetgebied. Veel migrerende otters vinden daarbij echter de dood, omdat noch de routes noch de potentiële nieuwe leefgebieden op otters zijn berekend. Dit probleem zal zich in toenemende mate voordoen wanneer nieuwe dieren worden bijgeplaatst en de noodzakelijke tweede kernpopulatie wordt gerealiseerd die ecologisch in contact moet staan met de huidige kernpopulatie. Om de otter in staat te stellen duurzaam te overleven in Nederland dient het leefgebied te worden vergroot en verbindingzones te worden gerealiseerd zodat uitwisseling kan plaatsvinden. Das & Boom en SON wijzen erop dat het feit dat verbindingzones voor het voortbestaan van een soort onontbeerlijk zijn, recentelijk ook in rechte nog eens is bevestigd. *"Dat verbindingzones noodzakelijk zijn, is evident"* aldus de voorzieningenrechter van de rechtbank 's-Gravenhage.¹⁹

Uit de herintroductie is gebleken dat otters een diffuus bewegingspatroon vertonen en op grote afstanden overal terecht kunnen komen. De trekbewegingen van otters kunnen echter worden gestuurd door verbindingroutes aantrekkelijk te maken als leefgebied, zodat niet alle watergangen aangepakt hoeven worden. Alterra²⁰ wijst erop dat de meest voor de hand liggende route bij dispersie die voornamelijk via watergangen plaatsvindt, de route is via de Natte As. Uit het rapport "Advies over mitigerende maatregelen voor de otter in Friesland" (2011) volgt ook dat het, om de kans op aanrijdingen tijdens dispersie en bij vestiging in nieuw leefgebied te verlagen, vooral van belang is dat de EHS wordt gerealiseerd, en dan met name de robuuste ecologische verbindingzone de Natte As. Das & Boom en SON hebben begrepen dat uit het meest recente Alterra rapport uit 2011, dat zoals gezegd niet is vrijgegeven, eveneens volgt dat om een duurzame otterpopulatie in Nederland op lange termijn veilig te stellen de EHS in de oorspronkelijke vorm moet worden gerealiseerd.

Zowel in bestaande als te realiseren leefgebieden en verbindingzones zijn mitigerende maatregelen noodzakelijk. Uit het Alterra rapport "De otter in Overijssel. Status en toekomstverwachting" (2011) volgt dat het nemen van mitigerende maatregelen op routes die veelvuldig worden gebruikt door migrerende otters van groot belang is voor een succesvolle verdere verbreiding van de otter in Nederland en de herbevolking van geschikte leefgebieden. Eerder concludeerde Alterra ook al dat een voorwaarde voor het duurzaam voorkomen van de otter is dat de infrastructuur tussen leefgebieden wordt gemitigeerd door de aanleg van ottervriendelijke voorzieningen.²¹ In verschillende rapporten zijn de belangrijkste knelpunten in (te realiseren) verbindingzones reeds in kaart gebracht (o.a. Alterra rapporten, Meerjarenprogramma Ontsnippering); voor ver-

¹⁹ Vz. Rechtbank 's Gravenhage, 29 augustus 2011, LJN: BR6099.

²⁰ Zie noot 9.

²¹ Zie noot 2.

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 6 van 9

bindingszones waarvoor nog geen onderzoek is uitgevoerd dient dat op zeer korte termijn te gebeuren (o.a. Flevoland, Gelderland). Hoge prioriteit hebben de wegen die het kernleefgebied doorkruisen (o.a. Pieter Stuyvesantweg nabij Wolvega en Blauwehandseweg nabij Meppel). Voor wat betreft de Natte As heeft Alterra voor 29 van de 42 locaties waar de Natte As rijkswegen, spoorwegen of belangrijke vaarwegen kruist een advies voor ontsnippering uitgewerkt. Geconcludeerd werd dat in de versnipperde situatie geen van de otterhabitats groot genoeg is om een sleutelgebied of minimum levensvatbare populatie te herbergen en dat deze situatie daarom niet duurzaam is.²²

- **Aangepast oeverrandbeheer moet plaatsvinden**

De randen langs waterwegen worden in het najaar veelal volledig afgemaaid waardoor alle dekking weg is. Dit betekent dat migrerende otters bij het zoeken van een dagrustplaats de waterkant verlaten en daarbij veelal wegen moeten oversteken met alle risico's van dien. In de Alterra notitie "De otter in Overijssel. Status en toekomstverwachting" (2011) wordt aanbevolen om her en der langs de waterwegen ruigtes te laten staan. Ruigtes dienen minimaal 50 cm hoog en bij voorkeur slecht toegankelijk te zijn voor recreanten en honden. Indien op elke 2 km² 1 à 2 van dergelijke ruigtehoekjes van ruim 30 m² aanwezig zijn, is dat waarschijnlijk voor otters al voldoende om zich op te kunnen houden in het landschap. Langs een corridor moet op elke 1,5 - 2 km oeverlengte een als dagrustplaats geschikte ruigte aanwezig zijn. Door jaarlijks het maaibeheer op de locaties te variëren kan eventueel voorkomen worden dat ruigtes doorschieten, waardoor het gebied minder geschikt zou worden voor weidevogels. Het verdient ten slotte aanbeveling ruigte langs oeverwegen vooral in te zetten in corridors die veilige leefgebieden verbinden, en juist niet indien een waterweg naar een voor otters risicovol gebied leidt.

- **Sterfte vanwege fuiken en muskusrattenbestrijding moet teruggedrongen**

Verdrinking in visfuiken is volgens de Otter Specialist Group van de IUCN doodsoorzaak nummer twee (na verkeer). Slachtoffers kunnen voorkomen worden door een stopgrid of keurnetje in de fuik, waarmee het binnenzwemmen van otters in een visfuik wordt verhinderd maar vis wordt doorgelaten. In Denemarken, waar deze stopgrids in alle zoete wateren verplicht zijn, is hiermee het aantal verdrinkingslachtoffers aanzienlijk teruggebracht. In de periode waarin stopgrids ook in Nederland verplicht waren (2 juli 2002 t/m 31 december 2004) is geen enkele otter in de vele aanwezige visfuiken in de Weerribben geraakt. Uit Alterra onderzoek²³ blijkt dat 'verdrinking in fuik' bij 4-5% van de otters in Nederland als vermoedelijke doodsoorzaak is vastgesteld. Alterra beveelt (dan ook) het verplicht gebruik van stopgrids aan in alle gebieden waar de otters zich permanent hebben gevestigd. Alterra wijst erop dat artikel 12 van de Habitatrichtlijn hier ook toe verplicht. Uit de brief d.d. 9 november 2010 die SON van de Europese ./.. Commissie ontving (**bijlage 1**), blijkt dat de Commissie dezelfde mening is toegedaan.

²² E.A. van der Grift et al, *Meerjarenprogramma Ontsnippering en de Natte As. Quick-scan ontsnipperende maatregelen in robuuste verbindingen*, Alterra-rapport 1309, Alterra, Wageningen, 2006.

²³ Zie noot 3.

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 7 van 9

./ . SON geeft in de notitie "Otter vriendelijke visserij met fuiken" (**bijlage 2**), concrete voorstellen voor types stopgrids en een ander type fuik. Ook de klemmen en fuiken die worden gebruikt voor de bestrijding van muskusratten bedreigen de otter in zijn voortbestaan. Door het afzetten van wateronderdoorgangen met fuiken worden otters gedwongen dammen en daarmee mogelijk wegen over te steken met het risico verkeersslachtoffer te worden. Aanbevolen wordt om in de otterleefgebieden gebruik te maken van drijvende leefvangkooien en duikers niet volledig af te sluiten. Omdat zelfs dat door otters als bedreigend kan worden ervaren, kunnen verdrinkvallen voorzien worden van een otterring van 9 cm, waardoor het risico voor de otter tot een minimum wordt beperkt.

- **Europese referentielijst**

In de Alterra notitie "De otter in Overijssel. Status en toekomstverwachting" (2011) wordt tenslotte aanbevolen om de otter op te laten nemen op de Europese referentielijst voor Nederland. Dat zou de soort volgens Alterra de beschermingsstatus bieden die noodzakelijk is voor een duurzame bescherming. Voor de otter dienen vervolgens Natura 2000 gebieden te worden aangemeld en instandhoudingsdoelen te worden geformuleerd.

Voor Das & Boom en SON is onduidelijk welke acties er van de zijde van uw departement zijn, dan wel op korte termijn worden ondernomen naar aanleiding van de genoemde rapporten. Aan de andere kant zijn Das & Boom en SON vele ontwikkelingen bekend die het duurzaam voortbestaan van de otter bedreigen. In de eerste plaats wijzen Das & Boom en SON op het voornemen om de EHS herijkt te realiseren en de robuuste verbindingzones te schrappen, terwijl uit onderzoek blijkt dat de otter voor zijn duurzaam voortbestaan in Nederland van deze verbindingzones afhankelijk is. Voorts wijzen Das & Boom en SON op de bezuinigingen op het terrein van natuur waardoor vergroting van het leefgebied, realiseren van verbindingzones (de kosten voor het – ten dele – ontsnipperen van de voor de otter noodzakelijke robuuste verbindingen in de Natte As in Noord-Nederland zijn globaal geschat op 80 miljoen euro²⁴), uitvoering van ontsnipperende en mitigerende maatregelen en realisatie van een tweede bronpopulatie verder uit beeld raken.

Voor wat betreft het noodzakelijke monitoringonderzoek is Das & Boom en SON bekend dat monitoring door Alterra sinds 1 januari 2012 niet langer wordt gefinancierd. Op het monitoringonderzoek werd in 2011 al fors gekort, met als gevolg dat sinds januari 2011 geen inventarisaties meer zijn uitgevoerd naar het voorkomen van otters buiten het uitzetgebied. Per 1 januari 2012 is ook van een beperkt monitoringonderzoek geen sprake meer. Wetenschappelijk verantwoord onderzoek van nieuwe herintroducties wordt daarmee feitelijk onmogelijk, omdat de gegevens van de verkregen inzichten in de genetische opbouw van de populatie door het stilleggen van het vervolgonderzoek straks onbruikbaar worden. Das & Boom en SON hebben begrepen dat Alterra, zonder budget, door middel van kunstgrepen probeert te voorkomen dat toekomstig onderzoek onmogelijk wordt. Zo heeft Alterra 120 flesjes met alcohol gestuurd naar terreinbeheerders om toch zoveel mogelijk *sprints* te

²⁴ Zie noot 22.

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 8 van 9

kunnen verzamelen dit jaar. Die kunnen dan later alsnog worden onderzocht als er weer een budget komt. Als er een jaar mist wordt de genetische puzzel volgend jaar bijna niet meer te ontrafelen, aldus Alterra.

Het is Das & Boom en SON ook bekend dat een poging om een (klein) deel van de monitoringstaken af te schuiven op derden is mislukt. Das & Boom en SON verwijzen in dit verband naar de ontheffing die u op 22 september jl. heeft verleend aan It Fryske Gea voor het uitzetten van otters in De Alde Feanen, waarin als voorwaarde is opgenomen dat It Fryske Gea minimaal de eerste vijf jaar na het uitzetten van de otters monitoring moet (laten) uitvoeren van de otterpopulatie in De Alde Faenen en daartoe voor 31 december 2011 een monitoringsplan ter goedkeuring diende voor te leggen aan Dienst Regelingen. Voor zover Das & Boom en SON bekend is dit niet gebeurd en zoekt It Fryske Gea samen met SON en Alterra nog altijd naar fondsen om de opgelegde monitoring toch mogelijk te maken.

Standpunt Das & Boom en SON

Gelet op de strikt beschermde status van de otter op grond van het Verdrag van Bern en de Habitatrichtlijn, is de Nederlandse Staat - en derhalve u als eerstverantwoordelijk bewindspersoon - verplicht om passende maatregelen te treffen die nodig zijn voor de instelling van een systeem van strikte bescherming van de otter in zijn natuurlijke verspreidingsgebied. Er zij op gewezen dat de gebieden waarin de otter na herintroductie voorkomt worden aange-merkt als 'natuurlijk verspreidingsgebied' in de zin van de Habitatrichtlijn. Welke maatregelen minimaal vereist zijn, blijkt uit de hiervoor genoemde rapporten, terwijl uiteraard ook de financiële middelen beschikbaar gesteld dienen te worden die nodig zijn om deze maatregelen te kunnen nemen. Zoals uit het voorafgaande volgt, worden echter noch de noodzakelijke maatregelen getroffen, noch de daartoe benodigde financiën beschikbaar gesteld. Das & Boom en SON zijn niet bekend met enige wetenschappelijke onderbouwing die het achterwege laten van genoemde maatregelen zou rechtvaardigen.

Hoewel de resultaten van het herintroductieprogramma voor wat betreft de groei van het aantal otters tot dusverre bemoedigend zijn, moge duidelijk zijn dat het voortbestaan van de otter in Nederland nog steeds in gevaar is en het - bij voorkeur geïntensiveerd - voortzetten van de genoemde passende maatregelen derhalve zonder meer vereist is om de otter niet opnieuw te laten uitsterven. Als gevolg van uw (niet-)handelen dreigt dit thans echter (opnieuw) op korte termijn te gebeuren en daarmee schendt Nederland haar internationaal- en Europeesrechtelijke verplichtingen, zoals voortvloeiend uit het Verdrag van Bern en de Habitatrichtlijn, terwijl het laten uitsterven van beschermde diersoorten uiteraard ook strijd met het Biodiversiteitsverdrag oplevert.

Conclusie

Gelet op het voorgaande verzoek ik u namens Das & Boom en SON - en voor zover nodig sommeer ik u daartoe - om zo spoedig mogelijk, maar in elk geval binnen twee weken na heden:

- i) het niet-vrijgegeven Alterra onderzoek (2011) aan mij toe te zenden dan wel dit rapport openbaar te maken, en
- ii) schriftelijk te bevestigen dat u alsnog per direct alle voor een duurzaam voortbestaan van

DATUM 20 maart 2012
ONS KENMERK 237684
PAGINA 9 van 9

de otter in Nederland vereiste maatregelen zult (laten) treffen, waaronder in ieder geval:

- het zo spoedig mogelijk (laten) hervatten van wetenschappelijk verantwoorde monitoring van de otterpopulatie en het opnemen van de otter in het Netwerk Ecologische Monitoring;
  - het bijplaatsen van genetisch niet verwante dieren in de bestaande kernpopulatie
  - het realiseren van een tweede deelpopulatie van 50 otters in Friesland, die ecologisch verbonden is met de bestaande kernpopulatie,
  - het realiseren van een ottervriendelijke verbingszone tussen de moerasgebieden van Overijssel en Friesland (traject Natte As);
  - het mitigeren van de infrastructuur tussen en in otterleefgebieden door de aanleg van ottervriendelijke voorzieningen en het uitvoeren van aangepast oeverbeheer, waarbij prioriteit dient te worden gegeven aan de wegen die het kernleefgebied doorkruisen;
  - het in kaart brengen van de knelpunten voor otterleefgebieden waarvoor dat nog niet is gebeurd;
  - het verplicht stellen van het gebruik van stopgrids in fuiken en drijvende leefvangkooien op plaatsen waar otters voorkomen,
  - het op laten nemen van de otter op de Europese referentielijst voor Nederland;
- c.q. alsnog de daartoe benodigde (financiële) middelen ter beschikking zult stellen.

Bij gebreke van een (tijdige en adequate) schriftelijke reactie zullen Das & Boom en SON niet anders kunnen concluderen dan dat u c.q. de Nederlandse Staat in strijd handelt en blijft handelen met de genoemde verplichting om de otter in Nederland voor (opnieuw) uitsterven te behoeden. In dat geval behouden Das & Boom en SON zich uitdrukkelijk het recht voor om zonder nadere aankondiging de (rechts)maatregelen te nemen die zij noodzakelijk achten om dit dreigende uitsterven van de otter te voorkomen. Naar ik aanneem zult u het zover echter niet laten komen.

Voor de goede orde wijs ik u erop dat Das & Boom en SON zich vrij achten om de zorgen die zij hebben over het voortbestaan van de otter in Nederland zoals hiervoor weergegeven ook kenbaar te maken aan andere partijen, waaronder de leden van de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, de Eurocommissaris voor milieu dhr. dr. J. Potocnik, de Permanente Commissie voor het Verdrag van Bern en de provincies die het aangaat.

Uw spoedige reactie zie ik met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

W. Zwier
advocaat
AKD

Bijlage 1

EUROPEAN COMMISSION
DIRECTORATE-GENERAL
ENVIRONMENT
Directorate B - Nature
ENV.B.3 - Natura 2000

Brussels, 09 -11- 2010
Env B.3 SL/FP/sp (2010) Ares 788/29

Mr Addy de Jongh
Director, Dutch Otterstation
Foundation
E-mail: addydej@xs4all.nl

Dear Mr de Jongh,

Thank you for your e-mail dated 21/09/2010 to Commissioners Potočnik and Damanaki suggesting making mandatory the use of stop grids in fyke nets to prevent drowning of otters as well as other species. I have been asked to answer your e-mail in my capacity as head of the unit dealing with implementation of the Birds and Habitats Directive and following consultation of competent services in Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries.

As you mention, otters (*Lutra lutra*) and European mink (*Mustela lutreola*) are protected under the Habitats Directive 92/43/EC. In particular, these species are listed in Annex II of the Directive implying the designation of Special Areas of Conservation under the Natura 2000 network in order to protect their habitat; these species are also listed in Annex IV of the Directive requiring the Member States to establish a system of strict protection in accordance with Article 12. The Directive does not explicitly address fishing gear like fyke nets and conditions for their use. However, Article 12(1)a prohibits "all forms of deliberate capture or killing of specimens of these species in the wild". According to guidance issued by the Commission on strict protection provisions (see: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/index_en.htm) the term "deliberate" has to be interpreted as going beyond "direct intention" to cover operations known that they will lead to an offence against a species. Furthermore, Article 12(4) requires Member States to monitor incidental captures and killing of strictly protected species and take necessary conservation measures in order to avoid significant negative impacts on the species concerned. Similar provisions for the protection of wild bird species apply in accordance with Article 5 of the Birds directive 2009/147/EC. On the basis of these provisions it belongs to the Member States to take the necessary mitigation measures to avoid any significant effect on the conservation status of otters and mink, including technical modifications you suggest on fyke nets to introduce stop grids.

Yours sincerely,

Stefan Leiner
Head of Unit

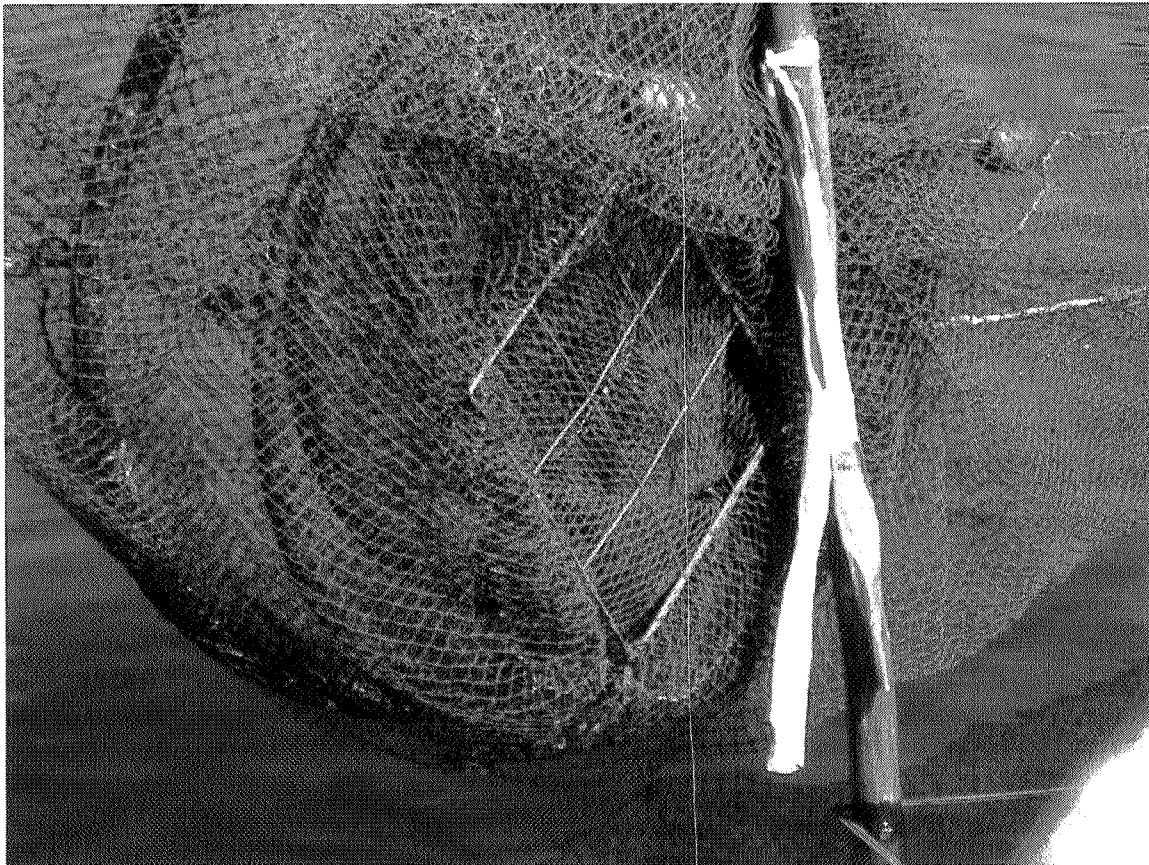
c.c. J-C Cueff, C. Theophilou (DG MARE)

Commission européenne/Europese Commissie, 1049 Bruxelles/Brussel, BELGIQUE/BELGIË - Tel. +32 22991111
Office: BU-5 03/158 - Tel. direct line +32 229-95068 - Fax +32 229-90895

nature@ec.europa.eu

Bijlage 2

Otter vriendelijke visserij met fuiken

Fuik in Weerribben met groot type stopgrid (met 9 vierkante 85 x 85 mm openingen)

A.W.J.J. de Jongh
2011

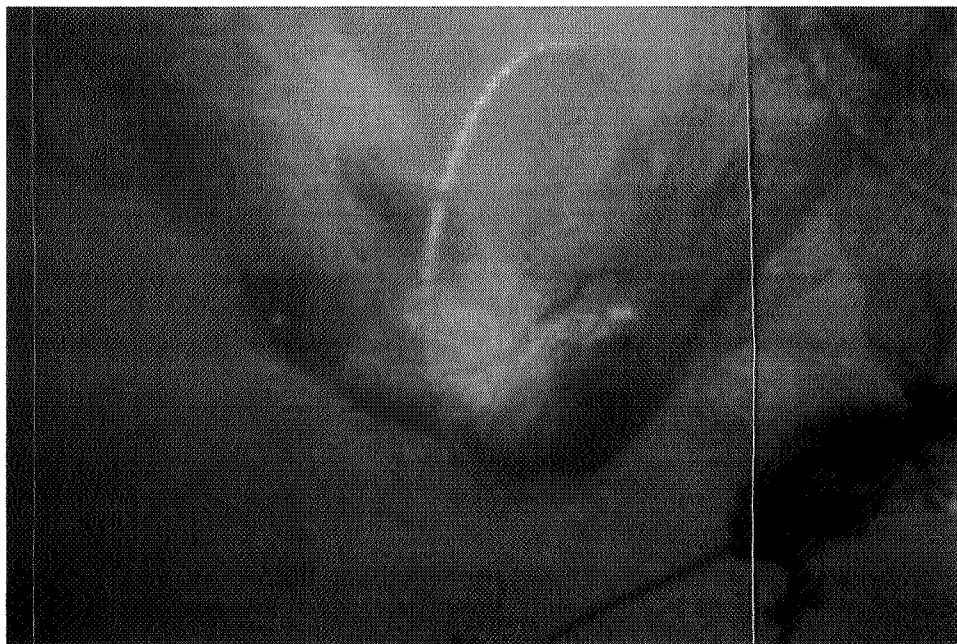
STICHTING OTTERSTATION NEDERLAND

INLEIDING

De visserij met fuiken op paling, witvis en tegenwoordig ook wolhandkrab vormt een groot risico voor de otter (*Lutra lutra*) en visetende watervogels. Op zoek naar een eenvoudig maaltje vis zwemt de otter de fuik in, komt er niet meer uit en verdrinkt. In Nederland was sinds de 2^e Wereld Oorlog tot 1988 bijna 30 % van alle dood teruggevonden otters verdronken in een fuik. Het mag duidelijk zijn dat niet alle fuik slachtoffers gemeld werden. In de nieuwe uitgezette otter populatie zijn inmiddels ook enkele otters verdronken in fuiken. Ook hier geldt dat niet alle fuik slachtoffers gemeld zullen zijn.

De Europese Habitat Richtlijnen geven duidelijk aan dat zowel de otter als zijn leefgebied wettelijk beschermd dienen te worden. Een brief van de Europese commissie over het gebruik van otter beschermende maatregelen in verband met de fuik visserij gaf duidelijk aan dat het een verplichting is van ieder EU land is om maatregelen te nemen: "On the basis of these provisions it belongs to the Member States to take the necessary mitigation measures to avoid any significant effect on the conservation status of otters, including technical modifications you suggest on fyke nets to introduce stop grids."

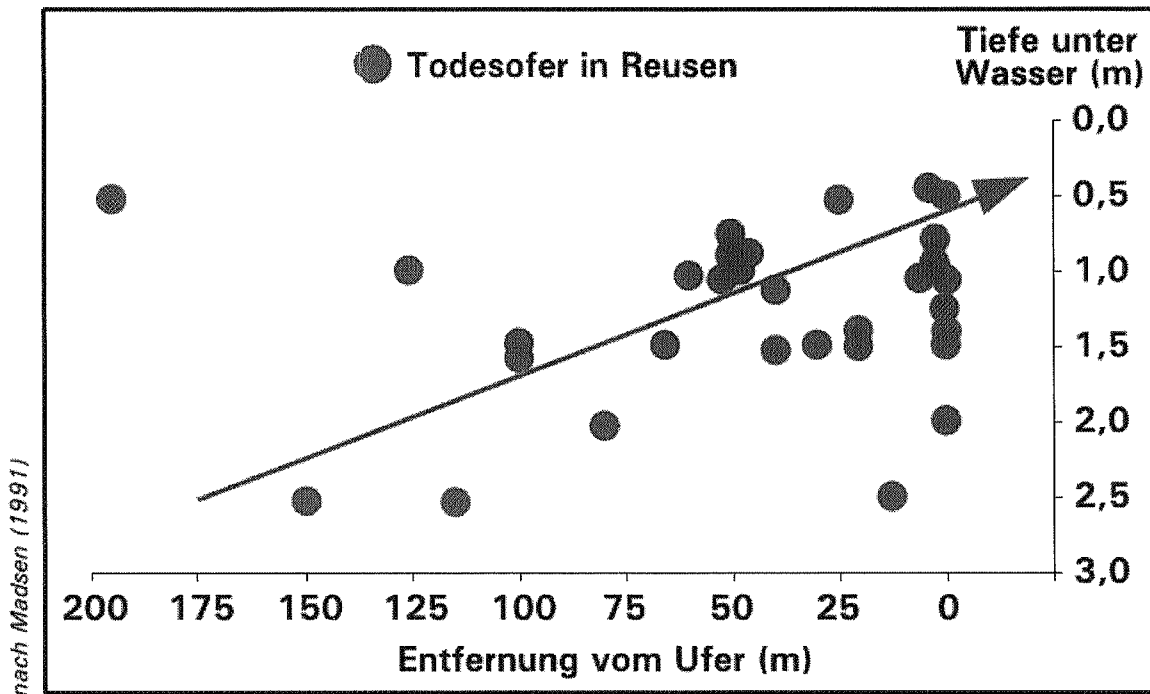
Op grond van de Habitat Richtlijnen kan niets doen aan de fuiken problematiek door de EU gezien worden als een strafbaar feit gepleegd door een EU lidstaat.

Onder water genomen foto van verdronken otter in fuik

OPLOSSINGEN

1. Plaatsen van fuiken op grote afstand (>50 meter) van de oever

Het plaatsen van fuiken (zonder stopgrid) op grotere afstand van de oever is in diverse literatuur genoemd als een oplossing om het aantal fuik slachtoffers significant te verminderen. Op grond van de hierboven -in een grafiek- gepresenteerde resultaten van Deens onderzoek (Reuther, 2001) valt af te lezen dat van de 31 fuikslachtoffers er 24 (= 77 %) otters verdronken binnen een afstand van 75 m van de oever. Toch werden nog maar liefst 7 otters (23 %) het slachtoffer van verdrinking op een afstand van meer dan 75 m. Opvallend is verder dat 5 otters (= 16 %) verdronken in fuiken, die dieper geplaatst waren dan 1,5 m en maar liefst 26 otters (= 84 %) verdronken in fuiken die ondieper geplaatst waren.

Conclusie:

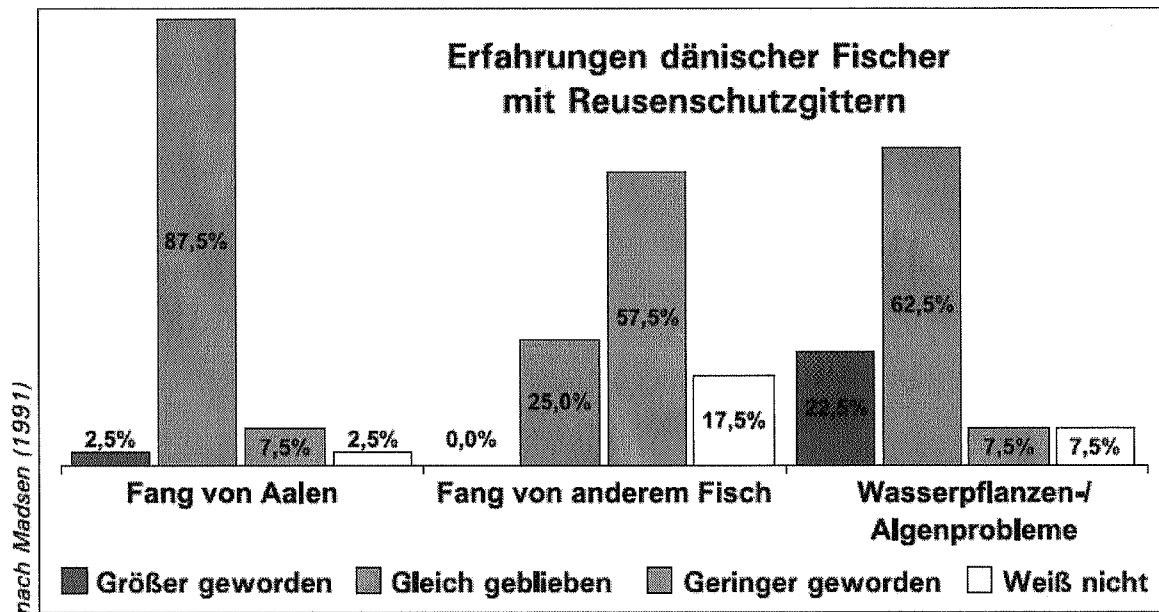
Dat toch nog 23 % van de verdronken otters aangetroffen werd in fuiken op een afstand groter dan 75 meter van de oever, toont aan dat er niet echt sprake is van een significante vermindering van fuik slachtoffers. Zeker voor een prille populatie met slechts 60 – 70 otters in Nederland blijkt het risico op verdrinking nog te hoog te zijn. De rode lijn met pijl in de grafiek suggereert ten onrechte een afnemend lineair verband van het aantal slachtoffers gerelateerd aan de afstand tot de oever en de toename van de waterdiepte.

Ook het plaatsen van fuiken op grotere diepte brengt nog te veel risico met zich mee. Uit onderzoek aan verdrinking van otters in kreeften korven in zee (Schotland en Ierland), bleek dat er pas na plaatsing op 8 meter diepte en meer bijna geen risico meer bestond op verdrinking (Twelves, 1983; de Jongh et al., 2010). Ofschoon waargenomen werd dat otters tot 18 m diep kunnen duiken, duiken zij over het algemeen veel minder diep tot maximaal 8 meter. Hier werd ook aangetoond dat otters o.h.a. niet verder dan 100 m uit de kust fourageerden. Recent onderzoek in Ierland (de Jongh et al., 2010) toonde aan dat otters hun home range hadden aan beide zijden van een estuarium van 200 – 300 m breed. Zij zwommen regelmatig heen en weer van de ene naar de andere kant.

Aanbeveling:

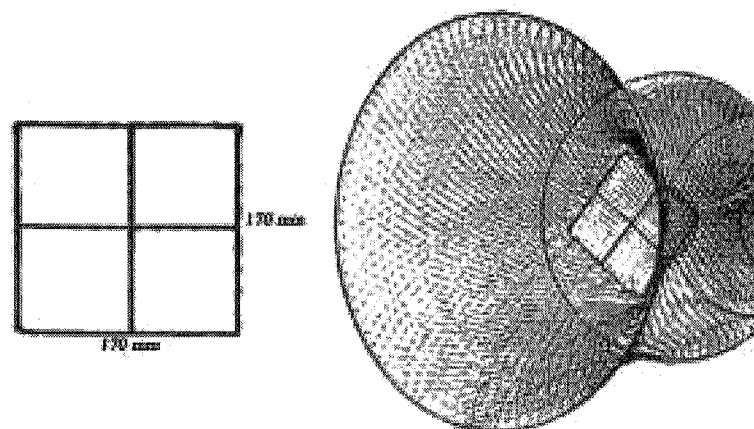
Aangezien plaatsing van fuiken op een afstand van meer dan 75 m van de oever nog steeds te veel risico met zich mee brengt, zal dit geen goede oplossing te zijn. Bovendien kan plaatsing van een op afstand van de oever geplaatste fuik met wieken/vleugels/keerwanden, die reiken tot aan de oever, er voor zorgen, dat otters die deze elementen tegen komen, gelokt worden om in de richting van de fuik te zwemmen (mond. med. Tjibbe de Jong). Daarbij maakt het niet uit of de keerwanden onder water staan en slap hangen. Otters zijn buitengewoon nieuwsgierig en exploratief.

2. Plaatsen van stopgrids

Met betrekking tot de vangst van aal bleek uit Deens onderzoek (Reuther, 2001, 2002) dat het overgrote deel van de vissers even veel paling bleven vangen (zie grafiek). De vissers bleken slechts iets meer last te hebben van waterplanten en algen, die in de fuik vast bleven zitten.

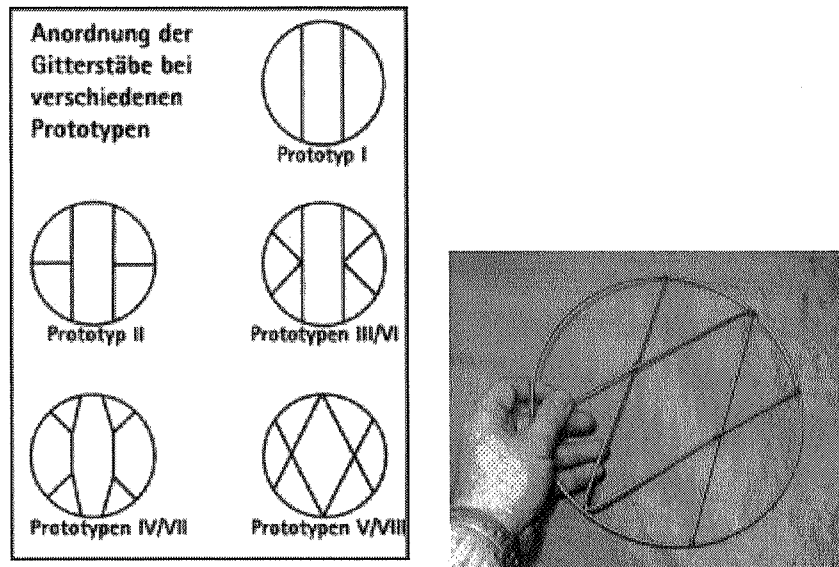
De vangst van andere soorten vis bleek wel significant verkleind te worden door het gebruik van het type stopgrid, zoals dat hieronder is weergegeven.

Bij dit type stopgrid valt op dat het vierkant is met een vierkante maaswijdte van 85 bij 85 mm en daardoor geen grote witvis doorlaat.

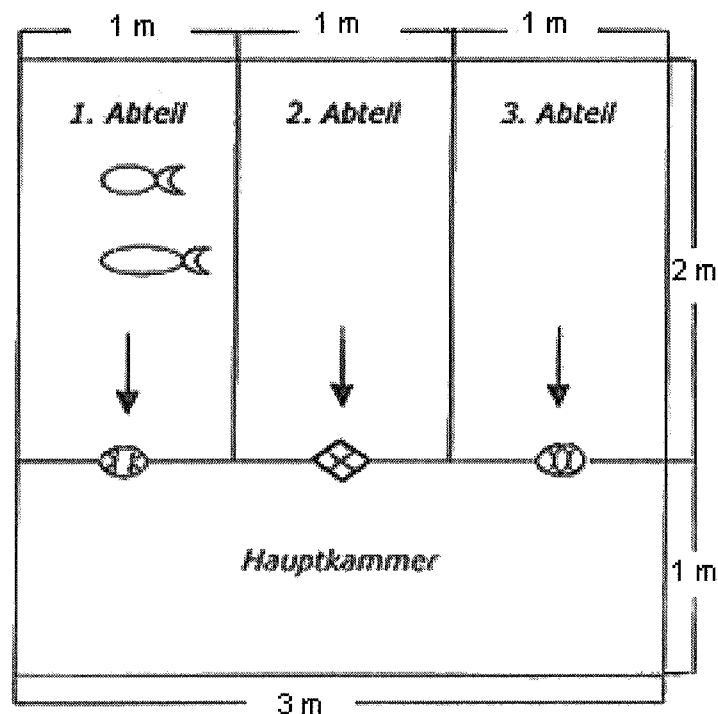

De ontwikkeling van andere type stopgrids heeft niet stil gestaan (WOM, 2010). De onderstaande figuur laat deze typen zien. Inmiddels is gebleken dat een van deze stopgrids veilig is voor (middelgrote – grote) otters en flinke formaten witvis door laat.

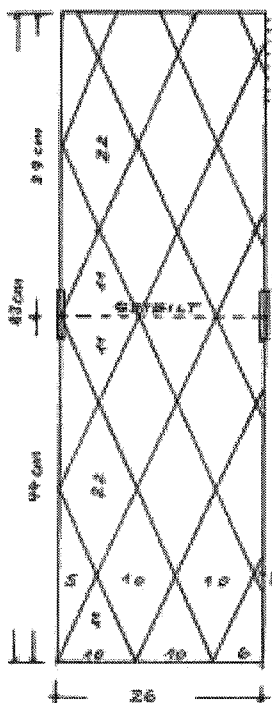
Onderzoek (WOM, 2010) heeft aangetoond dat het stopgrid, getoond op de rechter afbeelding, geschikt is voor het vangen van alle soorten vis en verdrinking van otters voorkomt. De maatvoering van het stopgrid is qua doorsnede 23 cm met een ruit breedte van 10 cm. Er is nog niet onderzocht of jonge otters door de middelste ruitvormige opening heen kunnen. Het gevaar hierop lijkt echter nihil, aangezien jonge otters in de meeste gevallen de moeder zullen volgen.

Dat andere vis (karper en witvis) dit type stopgrid kan passeren, is onderzocht met de volgende experimentele opstelling:

Dit type stopgrid zal naar verwachting ook Chinese wolhandkrab (*Eriocheir sinensis*) doorlaten, mits het grid een kwartslag gedraaid wordt met de ruitvormige openingen in horizontale richting. Wolhandkrabben zijn plat en hebben een pantser (carapax) doorsnede van ≤ 85 mm. Bovendien lopen zij zijwaarts, waardoor zij door openingen met geringe afmetingen kunnen kruipen. De wolhandkrab past met gemak door de ruitvormige opening van 23 cm. Het is bekend van energiecentrales, die warm water lozen, dat wolhandkrabben tot diep in de installaties kunnen doordringen en verstoppingen kunnen veroorzaken.

Bij grotere fuiken kan de maatvoering van de ruitvormige stopgrids naar believen worden aangepast mits de dimensies van de ruitvorm maar dezelfde blijven. Enkele voorbeelden zijn hieronder weergegeven:

Conclusie:

Geconcludeerd kan worden dat dit type stopgrid effectief en veilig ingezet kan worden, zodat vissers nog steeds aal, witvis en wolhandkrab kunnen vangen, maar de kans op verdrinking van otters nihil is. Voor witvis dient de ruitvormige structuur verticaal geplaatst te worden en voor wolhandkrab horizontaal.

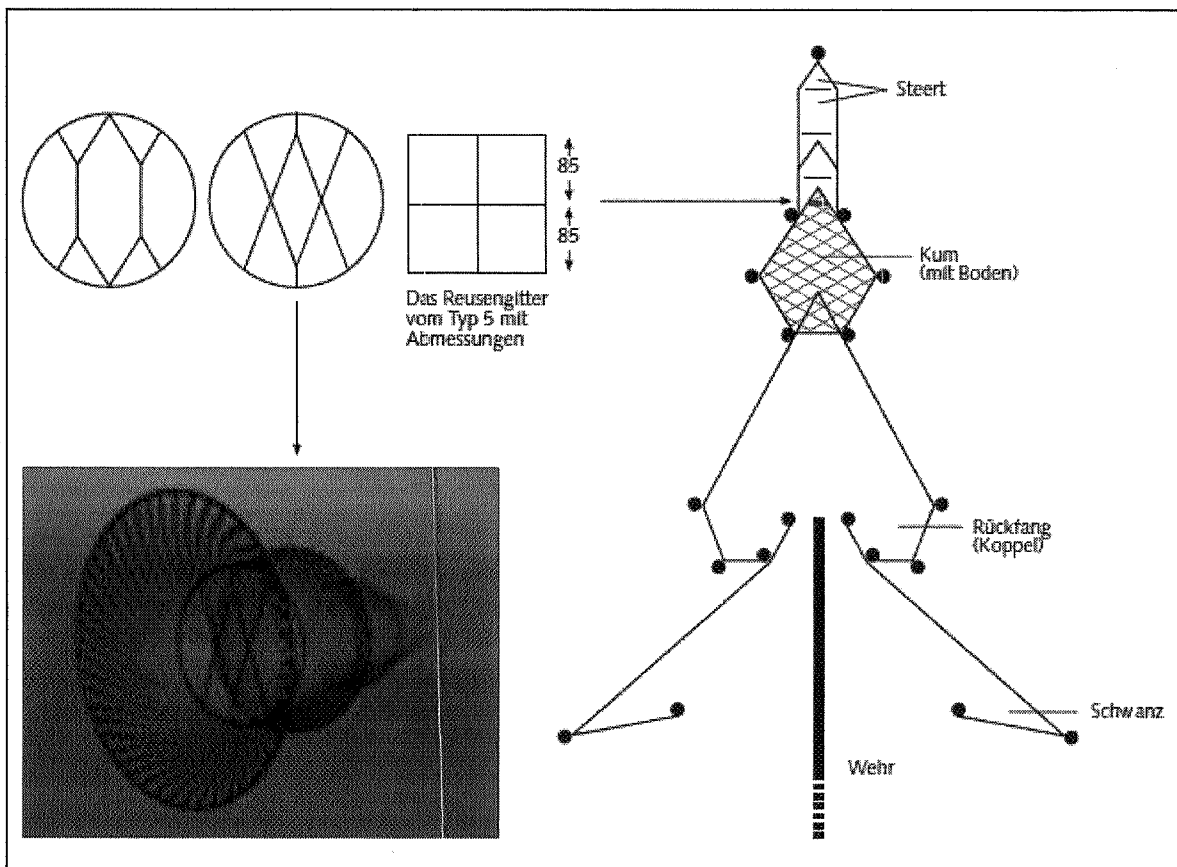
Aanbeveling:

Daar waar alleen paling gevangen mag worden, moet per direct het gebruik van het vierkante type stopgrid met basisvorm (4 openingen van 85 x 85 mm) of met vergrote vorm (> 4 openingen van 85 x 85 mm) verplicht gesteld worden.

Daar waar alle typen vis en wolhandkrab gevangen mogen worden, moeten de ruitvormige stopgrids met basisvorm (zie voor afmetingen tekst hierboven) of met vergrote vorm verplicht gesteld worden.

3. Toepassen van combinatie fuik

In Duitsland is in een samenwerkingsverband van vissers, visserijwetenschappers en natuurbeschermers een nieuw type fuik voor aal en witvis ontwikkeld, dat veilig is voor otters en zeer efficiënt is (Teubner et al., 1998). De fuik is in de praktijk door Duitse vissers gebruikt en blijkt erg goed te werken, maar vergt wel iets meer handelingen (Teubner, pers.med.). De fuik blijkt in de praktijk door een persoon met gemak bediend te kunnen worden. Het principe van de fuik is in onderstaande afbeelding weergegeven:

Het principe is eenvoudig. Door de keerwand en wieken (met staart) wordt de vis in de trechtervormige 1^e kamer gevangen. Door de z.g. koppel en de trechtervorm van de 1^e kamer wordt de vis door een inkeling richting de kom met bodemnet gedreven. De bovenkant van de kom is open. De otter kan alleen in het voorste gedeelte van de fuik komen, waaruit het dier vervolgens eenvoudig kan ontsnappen via de bovenkant van de kom, welke open is. Voor de inkeling van het achterste, geheel afgesloten deel van de fuik, die staart genoemd wordt, bevindt zich een stopgrid, die passeerbaar is voor aal en kleinere witvis. De veel grotere witvis blijft gevangen in de kom.

De combinatie fuik heeft voor de vissers veel voordelen (Bierma & Ritsma, 1999). Zo blijven de grotere schubvissen beter geconserveerd in de relatief ruime kom. Het stopgrid scheidt grote schubvis van aal en (afhankelijk van het gekozen type stopgrid) veelal ondermaatse schubvis, wat het sorteren vergemakkelijkt. Bovendien treedt minder sterfte op, doordat grote exemplaren schubvis niet vermengd zijn met ondermaatse vis. Met behulp van een katrollensysteem zijn beide delen eenvoudig en afzonderlijk te legen. Dit kan een aanzienlijke tijdsbesparing opleveren als bijvoorbeeld wel voldoende aal in de staart, maar onvoldoende schubvis in de kom zit. Het scheiden van witvis heeft ook als positief effect dat verstoring in het achterste deel van de staart vermeden wordt,

waardoor de aal vangst in dit gedeelte beter wordt. De kom zou ook geleegd kunnen worden met een electrovisapparaat.

Conclusie:

De combinatie fuik is het ei van Columbus als het gaat om de visserij op paling en alle maten en soorten witvis. De keuze voor dit type zal wel nieuwe investeringen vergen. Deze zullen echter terugverdiend kunnen worden door een kwalitatief beter product en hogere opbrengsten. In het geval dat aalscholvers ontdekken dat er in de kom een eenvoudig maaltje vis te bemachtigen is, kunnen er aanvullende maatregelen genomen worden (o.a. met drijvend top net met ontsnappingsmogelijkheden voor otters).

Aanbeveling:

Het verdient aanbeveling om een aantal van dit type netten te subsidiëren en te plaatsen bij een aantal geïnteresseerde beroepsvissers. Een dergelijke aanpak zal zonder meer tot overtuiging van andere vissers leiden m.b.t. het gebruikersgemak en de goede vangst resultaten.

BRONVERMELDING

Bierma, A.G. & M.H.H. Ritsma, 1999 – Fuikenproblematiek bij de herintroductie van de otter in de Wieden – oplossing en implementatie-, rapport afstudeeropdracht Van Hall Instituut in opdracht van Otterpark AQUALUTRA/Stichting Otterstation Nederland.

Jongh de, A.W.J.J., Ó Néill L. & Tj. de Jong, 2010 - Coastal otters (*Lutra lutra*) in Roaringwater bay, Ireland, Report National Parks and Wildlife Service & Dutch Otterstation Foundation, 26 pp..

Teubner, J., Teubner, J. & D. Dolch, 1998 – Vorstellungen zur Entwicklung eines Fischreusentyps für den Fischotterschutz, Naturschutz und Landschaftspflege in Brandenburg, Heft 1, 102.

Reuther, C., 2001 – Fischotterschutz in Schleswig-Holstein, Ministerium für Umwelt, Natur und Forsten des Landes Schleswig-Holstein, 25 pp..

Reuther, C., 2002 - Otters and Fyke Nets - Some Aspects which Need Further Attention. IUCN Otter Spec. Group Bull. 19(1): 7- 20

Twelves, J., 1983 - Otter (*Lutra lutra*) mortalities in lobster creels. J. Zool, Lond. 201, 585-588

W.O.M. e.V., 2010 - Die Entwicklung von Ottergittern für den Einsatz in der Reusenfischerei.